

gnomine fulgentem composuimus: nunc vero omnium veterum juris conditorum fententia ex multitudine, quæ ad duo millia pene librorum, & trecentas¹ myriadas versuum pertingebat, in moderatum & perspicuum collegimus compendium. Quinquaginta igitur libris omnia complexi nunc fumus coelesti favore, colligentes omne id quod erat utilite, & omnes ambiguitates incidentes, nullo seditione relicto. Quos libros Digesta seu Pandectas appellavimus, ex² eo, quod legum habent divisiones³ & decisiones; itemque ex eo, quod omne in unum congregatum receperint, hanc eis appellationem imponentes: nec ultra quindecim myriadum versuum numerum eis dantes: & in septem eos disponentes tractatus: idque non perperam, neque sine ratione, sed ad numerorum naturam & harmoniam respicientes. §. 2. Ea igitur quæ apud omnes *περίτεια*, id est, primordia⁴, nuncupantur, in⁵ quatuor libros seposuimus. §. 3. Deinceps⁶ ea quæ de judicis tractant, in aliis septem⁷ libros. §. 4. Item ea quæ de⁸ rebus, non in pluribus quam octo⁹ libros. §. 5. Sequentem vero operis partem, quæ quarta¹⁰ & media *περίτεια της πατέρων* est totius operis, in aliis¹¹ octo libris deposituimus, in quibus est quidem¹² hypothecaria, non longe admodum a pignoratitia actione diltans: est & Edilitium¹³ dictum, & de evictionibus stipulatio: quæ duo accessoria, & consequentia constituta venditionum¹⁴, longe tamen admodum in veteri juris ordinatione ab his devagantia congregavimus propius propter mutuam inter se cognationem; ne, quæ de eodem pene loquuntur, longe a se distarent. Post hæc introduximus post duos illos libros ea, quæ sunt scripta de usu iuris tam terrestribus, quam trajectoryis seu maritimis, & de probationibus, atque præsumptionibus in unum librum¹⁵: his autem tribus mobilibus, [singularibus libris] post tractatum de rebus sibi invicem proximis depositis, & rursum ea quæ de sponsalibus, & nuptiis, & de dote regibus dicta sunt congregantes, his etiam¹⁶ tria habere in hac ordinatione volumina conceleimus. De tutoribus autem minoris ætatis¹⁷ geninos libros, eos, inquam, qui de tutelis apud omnes nominantur, & hic etiam in compendium concidimus memoratam octo librorum ordinationem, & medium (ut dictum est) hanc partem totius operis complecimus, pulcherrima & utilissima jura in his describentes. §. 6. De testamentis¹⁸ autem, & legatis, & fideicommissis omnia congregavimus in novem librorum numerum: quorum principatum obtinent ea, quæ sunt de testamentis, & codicillis, cum omnium, tum etiam militum qui ea, ut volunt, faciunt¹⁹, duobus libris ordinata, & de testamentis inscripta; quinque²⁰ autem sequentibus continentur ea, quæ de legatis & fideicommissis, & omni eorum ambiguitate disputata sunt: & quoniam Falcidiæ narratio continens, & consentanea erat legatorum & fideicommissorum proprio tractatu: propterea & ipsam continuo legatorum supposuimus tractationi, libro integro rei applicato, cum brevi quadam adjectione: & rursum quia ad Falcidiæ²¹ imitationem (introductum) erat Trebellianum²² Senatusconsultum in fideicommissis: & huic ultimum hujus ordinationis tribuimus locum, torum jus super his positum, Trebelliano Senatusconsulto attribuentes, & supervacuum esse Pegasiani Senatusconsulti positionem invenientes, & absurdas horum Senatusconsultorum inter se differentias, & communiones: quas sane & veteres perosi, captiosas & damnosas appellarent: simpliciore quadam narratione, omne hoc schema congregantes, & ad unius Senatusconsulti Trebellianii ordinationem applicantes, & hanc quintam partem totius ordinationis novem his perfecimus libris: in quibus novem libris nihil de quondam²³ caducis dictum a nobis est: quia propter usum quendam non prosperum cum increbuisserit in republica, & luctuosum monumentum bellorum civilium essent: non oportebat in his manere temporibus, in quibus & Deus dedit pacem agere domi & foris, &, cum oportuit bellum gerere, facile cum ipsius favore hostes superare & capere. §. 7. Sequitur deinde & exoritur nobis & sexta²⁴ pars totius compositionis, octo conclusa libris. Pulchre autem incipit ab his, quæ possessiones nominantur, quas non similiter, ut cetera diligenter considerantes, tam eas quæ ad ingenuos, quam quæ ad libertinos pertinent, ex multa anteriorum temporum confusione & obscuritate in purum deduximus compendium, geminorum²⁵ illis librorum numerum sufficere arbitrantur. Adplicavimus autem ipsis, & omnes ab intestato appellatas successiones, & ipsos generum ordines, eorum gradibus etiam libro inscriptis, & circa omnium finem, Tertilianum & Orficianum composuimus senatusconsultum, ex quibus matres & liberi invicem successores fiunt. Procedit autem post hæc alias

liber²⁶, qui de ædificiorum operibus, & de ea quæ ob ruinosa & diruta
ædificia (datur) satisdatione, & his qui in his aliquid insidiarum aut frau-
dis admiserint, & de his qui ex aquarum impetu vicinos læserint, & de
publicorum vestigialium coactoribus, atque insuper de donationibus
tam indefinitis [seu simplicibus] quam in cogitationem mortis relatî
leges ac jura ordinat. Kursum autem quicquid de quacunque manu-
missione extat, vel de his, quæ super ipsa agitantur causis, & hoc uni²⁷
traditum est libro. Amplius autem, & ea quæ de possessione, & per
ipsam acquisitione, & de causis eam introducentibus sunt, in²⁸ unum
seposuimus tractatum [seu librum.] Et quidquid etiam de judicariis
extat sententiis, & his qui in his aliqua contra seipso confessi sunt, & de
bonorum cessione, & creditorum detentione, & venditione, & de bo-
norum separatione & curatione, & ne quid patientur credores fraudis,
& id in²⁹ unum similiter collatum est librum. Sed & interdictorum
modum non pluribus, quam³⁰ uni dedimus libro. Inde³¹ autem & ad
præscriptiones [seu exceptions] & in his ordinata tempora venimus. Et
obligationum quidem, & actionum seposuimus medos, & coëgimus
omnem hanc partem, cui præfunt possessiones (ut dictum est) octo li-
brorum numero descriptam, sextam hanc partem totius voluminis sepo-
nentes. §. 8. Totius autem extrema pars, quæ & septima³² est
totius tractationis, sex librorum numero demandata est, incipiens qui-

I Tricies centena, §. Antea, conf. ad Antecessores. Trecentes decem milia verium.
 9. 1. versi, sed cum omnia. 3. conf. ad senatum. Pandectarum ἑτύποι. 3 Διαγέρεις
 διατυπωτικός. 4 Prima pars Pandectarum. 5 Lib. 4. 6 Pars secunda de ju-
 diciois. 7 A 5. ad finem 11. 8 Pars tertia de rebus. 9 A 12. ad finem 19.
 10 Pars quarta que & hypothecaria. 11 A 20. ad finem 27. 12 Lib. 20.
 13 Lib. 21. 14 Proponetur tamen huic ordinum sequi, 1. 2. in fin. ff. de statu homi-
 num. 15 L. 22. 16 L. 23. 24. 25. 17 L. 26. 27. 18 Pars quinta de testa-
 mentis. 19 L. 28. 29. 20 L. 30. 31. 32. 33. 34. 21 Trigeminus quintus tamen
 liber initium non ducit a tractatu legis Falcidiz, fed a Titulo de cond. & demonst.
 22 i. e. 36. 23 Cur in Codice potius, quam in Digestis caducorum mentionem fecit?
 24 Pars sexta. 25 L. 37. 38. 26 L. 39. 27 L. 40. 28 L. 41. 29 L. 42.
 30 L. 43. 31 Lib. 44. 32 Pars septima. 33 i. e. Lib. 45. 46. 24 Lib. 47.

em³³ a stipulationibus, procedens vero ad ea, quæ scripta sunt de f-
iussione, & debitorum numeratione, solutione & liberatione ipsorum,
de introductis ex Prætorum jurisdictione stipulationibus: quæ omnia
nobis a nobis contracta sunt libris: cum apud veteres nec dici posset,
aut essent libri [ea de re.] Procedit & deinceps³⁴ ad delictorum nar-
tionem: & omnia recenset quæ ad majora delicta pertinent, quæ vo-
lunt privata, & item quæ ad ea quæ necdum ordinaria appellant, sed
suis extraordinariorum appellationem imponunt: descendit etiam & ad
publica crimina quæ atrocissima sunt: & magnam sibi advocant poenam.
Quo³⁵ autem & hic sunt libri qui illa quidem, quæ ad delicta & crimina
pertinent, complectuntur: quibus permixta sunt, & ea quæ de reis crimi-
nibus, qui se celare tamen conantur, scripta sunt, & de eorum bonis, & de
quæ infingit condemnatis poena, vel indulgentia. Initium autem no-
strum alterius rursum³⁶ libri fit narratio de appellationibus, quæ communis
est profecto ad rescindendas tam pecuniarias[seu civiles] sententias quam
criminales. Quæcumque autem³⁷ de civibus [seu municipibus,] & de
curionibus, & muneribus, & publicis operibus, & nundinis, & redditum
collicitationibus, & variis cognitionibus [seu interrogationibus,] & pu-
blica descriptione, veteribus inventa sunt, & quæcunque de verborum
extant significatione, & de his quæ pro regulis apud veteres dicta sunt:
ac omnia in se recipit ultimus liber. Hujus igitur compositionis, cuius
initium est a stipulationibus, hic liber est sextus quidem, si ad proprium
principium comparetur: sed est quinquagesimus, si conferatur ad totam
consummationis perfectionem, [seu harmoniam.] §. 9. Quæ omnia com-
posita sunt, & elaborata peroptime, & ut nostra iussione dignum fuit, per³⁸
ribonianum³⁹ illustrissimum, necnon prudentissimum magistrum, & ex-
auctorem nostrorum palatiorum, & ex consulem, virum & in ipsis rerum ex-
perimentis, & in eloquentia, & in legibus scribendis satis spectatum, & qui
nil unquam nostrarum iussionum contempsit: necnon per alios [viros]
qui sub ipso nobis hoc opus elaborarunt, id est Constantium⁴⁰ magnifi-
centissimum comitem sacrarum largitionum, & antigrapharium [seu ma-
istrum] sacri scrinii, & facrorum libellorum & cognitionum imperialium,
qui nobis bonam de se opinionem in omnibus præbuit: necnon Theophili-
um⁴¹ magnificentissimum magistrum, & leges [seu jura] in regia hac
cerbe laudabiliter⁴², & cum summis vigiliis, & ut magisteria fedulitate
dignum est, docentem: & Dorotheum⁴³ magnificentissimum quaestio-
nem, & Doctorem in legum civitate designatum: dicimus autem veren-
dam & splendidam Berytensem metropolim, quem de ipso optima opi-
nio & gloria, & ad nos deduxit ipsum, & ut hujus operis participem face-
mus, hortata est: sed & Anatolium⁴⁴ magnificentissimum magistrum,
qui & ipse apud Berytenses ea quæ ex legibus [proficiscuntur,] pulchre
ocet, vir ex tertia stirpe laudabili juris apud Phœnices interpretum de-
pendens: (refert enim [genus] ad Leontium, & Eudoxium, homines in
legibus optimæ memorie post Patricium inclytæ recordationis, quaeflo-
rum & anticensorum, & Leontium glorioissimum, expræfecto, & ex-
consule, atque Patricium ejus filios summæ admirationis viros) & Crati-
um⁴⁵ magnificentissimum atque prudentissimum comitem sacrarum
largitionum, (& optimus quoque est is legum enarrator in regia hac ur-
be:) & præter hos etiam Stephanum, Mennam, Prosdocium, Eutolium,
Eimotheum, Leonidem, Leontium, Platonem, Jacobum, Constantium,
Spannum, viros prudentissimos, qui universi Rhetores⁴⁶ quidem sunt
gloriosissimorum præfectorum facrorum nostrorum Prætoriorum, gloriam
autem seu laudem apud omnes prudentiæ juste habent, & a nobis merito
adjudicati sunt digni, ut eligerentur tanti certaminis participes. Hæc igit-
ur nobis circa Digestorum elaborata sunt conscriptionem per jam dictos
gloriosissimos viros. §. 10. Tanta autem nobis reverentia antiquita-
tis fuit, ut neque mutari nomina veterum Jurisconsultorum sustinuer-
imus, sed uniuscujusque illorum appellationem legibus inscripsimus, mu-
nantes quidem, si quid jam habere visum est non recte, partes vero illas
unc tollentes, has nunc addentes, ex multis denique optimum eligen-
tes, & unam⁴⁷ [atque parem]⁴⁸ omnibus præbentes potestatis vim,
seu robur:] ita ut quicquid scriptum est in eo libro, id nostra sit sen-
tentia: nemine audente comparare ea quæ nunc facta sunt his quæ prius
erant: quia multa & numeratu non facilia transposuimus in melius,
quam si quid imperiali aliqua antiquorum imperatorum constitutione in
liam dictum fuerat formam, nam nomina quidem veteribus servav-
imus, legum autem veritatem nostram fecimus. itaque si quid erat in il-
lis seditiosum, (multa autem talia erant ibi reposita) hoc decisum est
et definitum, & in perspicuum finem deducta est quæque lex.

§. 11. Sed cum oportebat, & aliquam⁴⁹ mediocrem⁵⁰ ifagogem acere in eorum gratiam, qui recenter leges attingunt, nec majorem doctrinam portare possunt: neque hoc extra nostram providentiam requimus, scilicet Tribonianus gloriofissimo, qui & ad totius operis legimi gubernationem electus est, necnon Theophilo, & Dorotheo magnificentissimis & prudentissimis anticensoribus accersitis mandavimus: ut feligerent ex his, quæ apud veteres erant ifagogarum modo composita, ea, quæ essent aptissima, & in ipsis rerum argumentis continentia; utque colligerent, & nobis offerrent, & ut mentionem facerent nostrarum Constitutionum, quas pro emendatione eterioris juris promulgavimus: & ita componerent libros quatuor futuros prima elementa totius ifagoge, quas vocari Instituta visum est, uam sane legitimi operis partem compositam nobis obtulerunt, & os eam totam consideratam a nobis, & perpensam, recteque habere ifam nostris sensibus non indignam esse judicavimus, & ⁵¹ pro nostris haberi Constitutionibus, & nostrarum Constitutionum robur habere jussimus: quod & ex his, quæ in *proœmiis* ejusdem voluminis dierimus, omnibus manifestum fecimus. §. 12. Sic itaque omni Romani juris dispositione ordinata, & in tribus integris & voluminibus, & annis tanto opere perfecto: (quod nobis ab initio omnem spem edere: circa finem autem, cum jam penetrabilem esse rem docuimus, ne

5 Lib. 42. 48. 36 Lib. 49. 37 Lib. 50. 38 Pandectarum compositores.
9 Tribonianus. 40 Constantinus. 41 Theophilus. 42 Anteceforis munus.
3 Dorotheus. 44 Anatolius. 45 Cratinus. 46 *Πτροցς* vertendum fuit advocati-
am apud Praefectum P. Illyrici advocates i 50. fuisse conitatur, i 17. in pr. C. de advocat. disser-
adjudicior. ut & apud Praefect. Urb. i 50. l. 8. l. 1. C. eod. ut apud Praefidem Syris. 30. l. 5. C. de advo-
catis diversi. iud. 2. apud Praefectos urb. 80. l. 7. in pr. C. eod. 47 Vid. §. cumque in fin. §. can. ad
trib. 48 De autoritate Jurisprudentum. 49 De Institutionibus compotitis. 50 Institu-
tionum usus. Institutiones, μετέπειαν παραγωγήν, ut hic, prima elementa legitime scien-
tiae, proam. Inst. §. 4, prima legum argumenta, prima fundamenta atque elementa,
11. vers. & ideo Triboniano. §. confit. ad Senat. & omn. popul. 51 Paulo alter Theo-
philus, §. pen. proam. Inst. επίγραψε διά την εὐταῖς διατάξει τη̄ ιερὴν φιλοτιμίαν σαμαρι.

De veteri jure enucleando, & de auctoritate juris prudentium &c.

in decem quidem annis totum absolvī posse videbatur) tanta ergo trium¹ annorum celeritate consummato opere, & hac opera Domino Deo oblata, qui dedit & pacem agere, & bella feliciter dirigere, & leges ponere præterito, præsenti, & futuro tempori: justum esse putavimus, omnibus hominibus facere manifestum nostrum in his rebus studium simul & providentiam: quomodo nempe priore soluti perturbatione, & confusione, & nullum finem habente juris positione, usuri sint posthac legibus rectis, compendiosis, & omnibus ad manum promptis, & litium compendium adferentibus, & paratis, atque expositis omnibus [volentibus] ad² facilem acquisitionem, nec amplius egentibus multis pecuniis, ut illorum inutilium librorum congerant multitudinem: sed vilissima pecunia, tam ditionibus, quam ex tenuiore profectis patrimonio, copiam sui comparandi præbentibus.

§. 13. Si quid autem ex multitudine ea, quæ nunc congesta est, & ex tantis myriadibus collecta, videbitur esse simile [& geminatum³,] (hoc autem putamus rarum esse) attamen humanæ naturæ [imbecillitatem] considerantibus, non extra justam apologiam ne hoc quidem videbitur esse: in nullo enim aberrare, [seu in omnibus inreprehensibilem seu inen-
dabilem esse,] divinæ utique solius, non autem mortalis est constantia, [seu roboris,] quemadmodum & a majoribus dictum est: deinde est, ubi & similiū adsumptius positionem: vel rebus subjectis id exigentibus, ut oporteret idem pluribus applicari titulis: vel quia cum extraneo loco esset commixtum id, quod simile superiori videbatur, impossibile fuit eam similitudinem detrahi: vel etiam quia saepe custodienda fuit integra totius theoriae⁴ [seu visionis] continentia, nec [separanda, aut] divellenda mens & intellectus [legentium] per eorum, quæ jam scripta fuerant, ademptionem, quin & hoc sicubi adsumptum est propter rei necessitatem: tamen id breve est, nec ullum fere sui sensum præbens.

§. 14. Hoc etiam ipsum, & in Constitutionibus jam inter imperiales Constitutiones relatis, & jure, quod ex his resultat, observavimus: nam quæ in illis jam cauta erant, ea nec in hoc volume poni concessimus, nisi ob aliquam interdum circumstantiam similitudinis aliqua causa relicta est.

§. 15. Contrarium autem aliis legibus legem ex his, quæ in hoc volume posita sunt, non facile quis repererit, si modo ad omnes contrarietas fines animum intendere festinet. sed⁵ inest aliquid diversum: quod adsumptum alterius generis forte hanc & illam legis positionem apparere faciat.

§. 16. Sed & si quid forte prætermissum⁷ est eorum, quæ poni debent, (forte enim & aliquid tale contigit propter humanæ imbecillitatem naturæ) multo sane melius est nostris subditis multis inutilibus liberari [legibus] dum privantur forte paucis quibusdam, quæ videbantur idonea, myriadibus prope infinitis defostra & deposita, & nemini forte mortalium animadversa.

§. 17. Hanc enim ob causam tot libris⁸ (quos antea scribi oportebat,) destituti judices, facilius ex paucissimis juris auctoribus, & libris ad finem litium perveniebant, & iudicia decidebant, vel propter inopiam librorum, vel quia non sufficiebant multis laboribus ad invenienda multa utilia necessaria, & viribus erant impares. In præsenti autem consummatione maximus legum obtinentium congestus est numerus ex libris rarioribus, & qui vix inveniri potuerint, & quorum nec nomina nec eruditissimi quidem in legibus complures homines noverant. Quorum fane copiam [seu materiam] nobis uberrimam dictus glorioissimus Tribonianus præbuit, multorum librorum, & qui vix numerari possunt, suppeditata multitudine: quibus omnibus perfecte lectis, congesta sunt hæc volumina; sed ex horum multis & variis hi, qui a nobis ad hoc congregati erant, cum nihil inventissent idoneum, aut novum ab his quæ jam congregata erant, illationem ex his in hoc opere faciendam optimo animo respuerunt.

§. 18. Eas passus: falsi¹³ reus erit, & publicorum criminum judicatus, & poena addicetus: quod etiæ non diceremus, vel ex hoc ipso manifestum esset.

§. 19. Sed & hoc optimum fore judicavimus, præponere Digestorum volumini, & veteres juris conditores, & illorum volumina¹⁴, & unde collectio facta sit legum nunc a nobis congregatarum: quod & fieri jussimus: & factum est: & timu ea, quæ de his rebus conscripta sunt, supponi huic divinæ nostræ Constitutioni præcepimus: ut omnibus fiat manifestum, & quid prioris inexperienced simul, & incertitudinis esset, & quid a nobis sit adinventum. Legislatores autem seu legum interpretes illos congregavimus, qui apud omnes probati & recepti erant, & prioribus Imperatoribus placuerant, & qui ab his nominari meruerunt. Si enim aliquis nondum veteribus Legislatoribus cognitus est: nos & huic interdiximus hujus voluminis communicationem. Omnibus fane his politis unum ordinem & dignitatem parem dedimus: nulli cuiquam majore, quam ceteris, data prærogativa. Si enim his, quæ ab illis scripta sunt omnibus imperialium Constitutionum¹⁴ dedimus robur: quid est, quod in his amplius, quodque minus haberit debeat?

§. 20. Illud autem quod statim, cum hanc compositionem legum congregari mandaremus, jussimus: iterum & nunc fancimus illud confirmando: omnibus similiter interdicimus, ne quis audeat hominum qui sunt nunc, aut in posterum erunt, commentarios¹⁶ scribere harum legum: præterquam si velit quis in Græcam linguam hæc transferre, quem etiam volumus sola secundum pedem seu κατὰ¹⁷ τὸν nuncupata uti legum interpretatione: & si quid secundum nominatorum paratitlorum (ut conveniens est) adscribere voluerint usum: aliud autem nihil omnino ne tantillum quidem circa ea facere, nec rursus dare secessionis, & dubitationis, aut infinite multitudinis legibus occasionem: id¹⁸ quod antea in antiqui editi factum est ordinatione: ita ut illud brevissimum constitutum ex differentium commentatorum differentialia seu diversitate in infinitam extenderetur multitudinem. Si quid enim forte ambiguum fuerit visum, vel litium certatoribus, vel his qui rebus judicantur præsent: hoc Imperator interpretabitur recte: nam hæc facultas illi foli¹⁹ a legibus permissa est. Itaque quisquis ausus fuerit ad hanc nostram legum compositionem commentatorum aliquod adjicere, aliter atque nostra hujus iussionis forma præscriptib: is sciat, quod & ipsi falsi reo legibus futuro, & quod componuerit, eripietur, & modis omnibus corrumpetur.

§. 21. Eadem poena imposita & adversus eos, qui notis²⁰ (seu signis) quibusdam in scriptura utentur, (que signa singlas²¹ vocant) & qui per ea conturbare scripturam tentaverint, nec per totam consequentiam litterarum numeros, & nomina veterum prudentum, & totam legum positionem scriplerint. Sciant etiam librorum ita scriptorum comparatores se inutilis fore libri dominos: neque enim damus licentiam talibus libris in iudiciis uti, & aliquid agere: etiam si contingat librum in ea ipso parte que recitat, nullum habere tale signum [aut notam] sed in alia quacunque sui parte, quamvis semel tantum id admissum sit. Itaque ipse quidem eum librum pro non scripto prorsus habebit. Is autem, qui eum scripserit, & ignorantem emptori dederit: duplum solvet ejus estimationis ei, qui ita in quantitate damnum passus fuerit, nihilominus infilgenda criminali²² poena. Hoc etenim, & in aliis constitutionibus ea de re positis scripsimus, tam his quæ Latina processerunt voce, quam ea quæ Græcorum lingua, quam quidem ad legum professores rescripsimus.

§. 22. Haec igitur volumina (Institutionum & Digestorum dicimus) ex fine tertii nostri felicissimi consulatus suum robur obtainere fancimus, id est, ex ante tertium Kalendarum Januariarum præsentis duodecima Indictionis, in omne ævum valitura, & una cum imperialibus constitutionibus vigorem, & locum habitura tam in his quæ postea²³ emercentur.

§. 18. Si vero postea aliquid novi⁹ controvertetur, quod non apparet legibus his inscriptum: (*multa¹⁰ enim novare novit natura) sed Imperium Deus propter hoc imposuit hominibus, ut emergentia & legis eventus lege definit, & humanae naturae incertum repleat, & certis concludat legibus ac regulis: neque hoc nostrum nunc dicimus: sed jam omnium juris conditorum, qui olim claruerunt, prudentissimum Julianus hoc ipsum videtur dixisse, qui & ab imperiali auctoritate implorat fieri legum repletionem in emergentibus ambiguitatibus & quaestionebus: sed & D. Adrianus piæ memorie; quando ea, quæ a prætoribus quotannis edicta fuerant, brevi complexus est libello, adsumpto ad id optimo Juliano; in oratione, quam in commune habuit in seniore Roma, hoc ipsum quoque ait: ut, si quid præter id, quod jam ordinatum est, emerget: conveniens est, eos qui in Magistratu sunt, illud conari decidere, & remedium imponere secundum eorum, quæ jam ordinata sunt, consequentiam [imitationem.] §. 19. Hæc igitur omnes (dicimus autem vos, magni Senatus & omnes nostræ reipublicæ homines) cognoscentes, gratiam quidem confitemini Deo, qui nostris temporibus tantum bonum servavit: utimini vero nostris legibus; nulli¹¹ earum, quæ veteribus libris inscripte sunt, attendentes; neque ad ea quæ nunc posita sunt, illas comparantes, quia et si videantur in his quæ portea¹² emergerint, quam in his quæ in judiciis adhuc pendent, necdum amicibus tradita sunt transactionibus: * quodcumque enim haec tenus, vel iudicatum vel transactum est, retractari non sustinemus. Quem quidem consulatum tertium nobis nominatisimum dedit Deus: quando & sub ipso¹³ pax cum Persis confirmata est, & hoc tantum legum volumen repositum est: quod a nemine majorum unquam excogitatum fuit: atque ad hæc tertia pars mundi (dicimus autem totam¹⁴ Libyam) nostris adjuncta est sceptris: omnia hæc a summo Deo & Servatore nostro Iesu Christo dona tertio nostro consulatu indulta. §. 24. Omnes itaque laudatissimi nostre Reipublicæ Magistratus divinam han^o nostram suscipientes constitutionem, ut utantur prædictis nostris legibus, unusquisque in suo procurabit iudicio. Præponet autem eam in maxima & regia hac urbe, & ejus glorioissimus Praefectus. Curæ autem erit excellentissimo & laudatissimo nostro magistro, & glorioissimis atque beatissimis præfectis facrorum nostrorum Prætoriorum; tam in his quæ ad solem orientem; quam his quæ in Illyride: neconon his etiam quæ in Libya sunt; per sua edicta his qui sub ipsis ordinati sunt, ista facere manifesta, ad omnium nostrorum subditorum inexcusabilem notitiam. Data 17. Kal. Jan. Domingo nostro JUSTINIANO perpetuo Augusto III. CONS. §§.

TIT. XVIII.
RIS²⁶ ET FACTI IGNORANTIA.

De milite.

p. ANTONINUS A. Maximo Militi 27.

²⁸ m causam tuam ageres, ignorantia ²⁹ juris proprii tui.

I De triennio felici Justin. 2 §. 13. 3. confit. ad Senatum. 3 omnes populus. 3 De familiis. 4 Visiones. 5 14. 3. confit. prox. 5 De Antinomis. 6 Vid. §. 15. const. ad Senatum. Sed Goveanus legem 9. in pr. ff. de Jurisd. cum lege 32. in pr. ff. ad l. Aqu. non potest aliter conciliare, quam si dicat in d. l. 9. aliter vel male scriptum fuisse. 7 De pretermis. 8 De libris veterum Jurisconsultorum. 9 De novis ac futuris questionibus, & constitutionibus. 10 Novell. 7. c. 2. 11 De abrogatis veterum Imperatorum legibus. 12 Vid. §. 19. 3. confit. ad Senatum. 13 Arg. l. ult. ff. ad leg. Cern. de falfis. 14 Quanam volumina a veteribus Jurisperitis composta. 15 Ut §. 11. 3. b. t. 16 Quales legum commentarios esse oportet. §. 21. 3. confit. prox. 17 Karta noda videatur idem significare hoc loco quod περιφεραῖς. 18 Quod vitiū videtur Cajus summo studio fugere velle. l. 1. ff. de orig. iur. 19 Imo & Senatus, l. 9. ff. de legib. & subditis atque iudicibus, l. 12. l. 13. l. 37. 38. ff. de legib. & episcopis, l. 6. Cod. de Sacrae ecclie. & populo, l. 9. circa pr. ff. de iustitia & iure. 20 Libros legum notis non esse describendos. 21 Vid. §. 8. confit. ad Antecessores. 22 Falli, §. 22. 3. confit. ad Senatum. 23 Vid. l. 7. C. de legib. 24 Procopius, de bello Persico. 25 Procopius de bello Vandalico. 26 Lib. 22. D. 6. rōμις. 3. Syn. Basil. 4. I. Harmenopol. I. e. περιφεραῖς rōμις & οἰκ